

STORTINGET

Representantforslag 125 S

(2023–2024)

fra stortingsrepresentantene Marianne Dobak Kvensjø, Mathilde Tybring-Gjedde, Olve Grotle, Mahmoud Farahmand, Ola Elvestuen, Alfred Jens Bjørlo, Sveinung Rotevatn og Kjell Ingolf Ropstad

Dokument 8:125 S (2023–2024)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Marianne Dobak Kvensjø, Mathilde Tybring-Gjedde, Olve Grotle, Mahmoud Farahmand, Ola Elvestuen, Alfred Jens Bjørlo, Sveinung Rotevatn og Kjell Ingolf Ropstad om mer landbasert mineralutvinning og sirkulærøkonomi

Til Stortinget

Bakgrunn

Verden er i endring. Krigen i Ukraina understreker behovet for å bli mer selvforsynt med kritiske råvarer, mineraler og sjeldne jordarter. Den økte sikkerhetspolitiske betydningen av å sikre verdikjeder for industri, grønn omstilling og digitalisering innebærer at Norge må oppdatere sin politikk i samarbeid med allierte og samarbeidspartnere.

Omstillingen fra et fossilt til et fornybart energisystem er svært mineralintensivt. Bare siden 2010 har behovet for mineraler for hver nye enhet kraft som produseres økt med 50 prosent. Størsteparten av omstillingen ligger likevel foran oss. En elbil krever syv ganger mer mineraler enn en fossilbil. En vindmølle på land krever ni ganger mer mineraler enn et gasskraftverk.

Moderne teknologi som man omgir seg med til daglig, som telefoner og PC-er, krever alle en rekke sjeldne jordarter for å produseres. Moderne forsvarsindustri er avhengig av mange av de samme råmaterialene. Det internasjonale energibyrådet (IEA) forventer 20–25 ganger høyere etterspørsel for enkelte mineraler frem mot

2040, blant annet for grafitt, kobber og nikkel. For sjeldne jordarter syvdobles antagelig etterspørselen.

I dag kontrollerer Kina store deler av verdens verdikjeder for utvinning og prosessering av mineraler. Ifølge European Raw Materials Alliance eksporteres 160 000 tonn sjeldne jordarter fra Kina til Europa hvert år. Det er 98 prosent av EU-markedet.

Norge er blant de mest mineralrike landene i Europa og har potensial til å spille en betydelig rolle i den europeiske mineralindustrien, og dermed legge grunnlaget for større sikkerhetspolitisk uavhengighet, grønn omstilling, økt verdiskaping og lønnsomme arbeidsplasser. Norge har en stor prosessindustri som er sårbar for råvaretilgang, og som samtidig forvalter viktig industriell kompetanse knyttet til prosessering av mineraler. Norge har komparative fortrinn, både når det gjelder mer mineralutvinning på land og mer sirkulærøkonomi, og når det gjelder å etablere slik industri innenfor mer ansvarlige og bærekraftige rammer enn andre steder i verden.

Internasjonalt samarbeid og forsyningsikkerhet

Våre nordiske naboland Sverige og Finland har kommet lenger enn Norge i kartlegging og utvikling av sine mineralressurser på tross av relativt like geologiske grunnforhold som Norge. EU har de siste årene utviklet det mest omfattende lovverket noensinne for mer mineralutvinning og sirkulærøkonomi. USA har opprettet Minerals Security Partnership, som både EU og Norge deltar i. I Norge har ny minerallov ennå ikke blitt foreslått for Stortinget, og rammevilkårene har ikke blitt oppdatert i samme grad som i EU og andre samarbeidsland.

På denne bakgrunn fremmes tre forslag om internasjonalt samarbeid og forsyningsikkerhet.

Mineralutvinning – verdiskaping, jobber og grønn industri

Det finnes en rekke hindre for mer mineralutvinning i gjeldende rammeverk for mineralindustri i Norge. For at Norge skal kunne bidra til sterkere selvforsyning av råmaterialer og ta ut potensialet for verdiskaping, er det blant annet behov for mer kartlegging og letevirsomhet, nedkorting av unødvendig lange konsepsjonsprosesser, noe risikoavlastning i tidlig fase, satsing på sjeldne jordarter og prosessering, og mer fagkompetanse på mineraler og veiledning av kommuner i konsepsjonsprosesser. Virkemiddelapparatet bør også se på hvordan utslippsreducerende tiltak i gruver, for eksempel utslippsfrie kjøretøy, kan inkluderes.

Samtidig bør gruvedrift i Norge utvikles som grønn industri. Man burde innføre krav for gruveselskaper i Norge som bygger på internasjonale standarder for bærekraftig mineralvirksomhet, for eksempel den kanadisk-utviklede standarden Towards Sustainable Mining og/eller Science Based Targets initiative, for å sikre bedre involvering av lokalsamfunn og høye standarder for klima, miljø, urfolk og arbeidsforhold.

Norge er allerede en betydelig eksportør av en del kritiske råmaterialer. Likevel er det flere kjente forekomster som kan være kommersielt og bærekraftig drivbare, fra Finnmark i nord til Agder i sør. Europa er særlig sårbar for forsyningen av sjeldne jordarter, og Fensfeltet i Telemark kan potensielt bidra til en sterkere selvforsyning av sjeldne jordarter som inngår i permanentmagneter.

Staten må også støtte opp under initiativ for systematisk å utvikle kompetanse, forskning, innovasjon og fagutdanning innenfor bærekraftig gruvedrift, slik det for eksempel nå blir gjort i Vestland gjennom prosjektet «Hub for Minerals».

Utover de tre første forslagene fremmes på denne bakgrunn to forslag om letevirsomhet, tre forslag om en samordnet plan- og konsepsjonsprosess, tre forslag om risikoavlastning i tidlig fase, to forslag om sjeldne jordarter og to om kompetanse og forskning.

Sirkulærøkonomi og grønnere gruvedrift

EU anslår at om lag halvparten av klimakuttene i EU vil oppstå ved å gå fra en lineær til en sirkulær økonomi. Ved å øke bruken av sirkulære materialer kan man skape en innovativ og konkurransedyktig norsk og europeisk industri samt styrke Norges og Europas forsyningsikkerhet. Et stort potensial for mer sirkulær økonomi ligger i urban gruvedrift, eller «urban mining», som det også kalles, som er et fellesbegrep for materialgjenvinning av avfallsressurser, generert spesielt fra husholdninger og bedrifter.

Mer sirkulærøkonomi med mineraler minimerer behovet for å ta ut jomfruelige masser og reduserer på den måten behovet for nye naturinngrep. Nye sirkulære forretningsmodeller og grønne verdikjeder kan bli en vekstmotor i norsk økonomi og bidra til verdiskaping, sysselsetting og eksport i et marked i endring.

Behovet for deponi bør også minimeres ved bedre utnyttelse av overskuddsmasser. For eksempel kan man i større grad ta i bruk forurensningslovens klausul om å benytte beste tilgjengelige teknologi for gjenvinning og senere gjenfylling som del av utslippstillatelsen i konsepsjonsprosesser for mineralvirksomhet.

Sirkulærøkonomi med mineraler kan foregå etter høyere miljømessige og sosiale standarder i Norge enn i de fleste andre land, og Norge kan på den måten bidra til å sette høye standarder for en viktig næring i den grønne omstillingen.

Utover de fjorten første forslagene fremmes på denne bakgrunn et forslag om standarder og bærekraft, to forslag om ombruk, fire forslag om bruk av overskuddsmasser, to forslag om urban gruvedrift, og to forslag om kraft til gruvevirksomhet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g:

1. Stortinget ber regjeringen gjøre nødvendig forarbeid for implementering av EUs tiltakspakke for kritisk råvareforsyning (CRMA), og rapportere om dette til Stortinget innen utgangen av 2024, med sikte på implementering av pakken før 1. januar 2025.
2. Stortinget ber regjeringen ta initiativ til et formalisert samarbeid med Sverige og Finland med mål om felles verdiskaping knyttet til mineraler og se dette i sammenheng med grensekryssende temaer som industribygging, kraft, kompetanse, infrastruktur og sikkerhetspolitikk.
3. Stortinget ber regjeringen jobbe for en bred samarbeidsavtale med USA om verdikjeder for mineraler hvor det inngår et unntak fra Inflation Reduction Act (IRA) for mineraler fra Norge til batteriproduksjon.
4. Stortinget ber regjeringen målrette Norges geologiske undersøkelses (NGU) arbeid mer inn mot områder og prosjekter hvor det kan være store forekomster av strategisk viktige mineraler og sjeldne jordarter, og hvor det samtidig er godt egnet å drive kommersiell mineralvirksomhet.
5. Stortinget ber regjeringen utrede hvordan offentlige myndigheter kan legge bedre til rette for leting og prosjektering i nedlagte gruver, særlig for gruver der det er potensial for utvinning av strategisk viktige mineraler og sjeldne jordarter.

6. Stortinget ber regjeringen gjøre endringer i forskrifter og om nødvendig foreslå lovendringer for å sikre parallellbehandling i konsesjonsprosesser for mineralutvikling på land for å realisere et reelt hurtigspor som får ned saksbehandlingstiden.
7. Stortinget ber regjeringen gi Direktoratet for mineralforvaltning (DMF) et tydeligere mandat som koordinerende myndighet, utvikle en statlig veileder for konsesjonsprosesser for mineralutvikling på land, innføre tidsfrister for saksbehandlingen inspirert av EUs Critical Raw Materials Act, og sikre god veiledning til berørte kommuner underveis i konsesjonsprosessen.
8. Stortinget ber regjeringen bidra til risikoavlastning for å stimulere nye prosjekter innen kommersiell leting etter mineraler på land, med særlig fokus på prosjektutvikling i tidlig fase. Dette gjøres fortrinnsvis sammen med Norges geologiske undersøkelse (NGU).
9. Stortinget ber regjeringen utarbeide en oversikt over og spesifisere hvilke ordninger under Grønt industriløft og virkemiddelapparatet generelt som mineralnæringen er omfattet av og kan søke på.
10. Stortinget ber regjeringen sikre at virkemiddelapparatet bidrar til utslippsreducerende tiltak i mineralnæringen.
11. Stortinget ber regjeringen fremme Fensfeltet som kandidat til å være europeisk strategisk prosjekt, slik det er definert i EUs Critical Raw Materials Act.
12. Stortinget ber regjeringen legge til rette for helhetlige verdikjeder for permanentmagneter med utgangspunkt i magnetrelaterte sjeldne jordarter.
13. Stortinget ber regjeringen opprettholde og videreutvikle det geologiske fagmiljøet på master- og doktornivå.
14. Stortinget ber regjeringen sikre at fagskoler tilbyr relevant kompetanse regionalt innen mineralutvinning og sirkulærøkonomi i tråd med næringslivets behov.
15. Stortinget ber regjeringen innføre krav om klima- og miljøregnskap og bærekraftsrapportering på tvers av verdikjeder i alle ledd og gjennom livssyklusen til mineralene, og utvikle disse i samarbeid med relaterte bransjer og aktører.
16. Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan økt produsentansvar langs mineralverdikjedene kan bidra til at produkter og avfall blir gjenvunnet og ombrukt i større grad enn i dag.
17. Stortinget ber regjeringen vurdere å innføre krav om materialgjenvinning av spesifikke kritiske og strategiske råmaterialer i Norge, i tillegg til krav om vekt og volum.
18. Stortinget ber regjeringen sammen med mineralnæringen etablere en prosjektgruppe som skal finne nye måter å benytte overskuddsmasser fra gruver inn i andre verdikjeder på.
19. Stortinget ber regjeringen følge opp anbefalinger og foreslåtte tiltak fra det interdepartementale prosjektet «Tverrsektorielt prosjekt om disponering av jord og stein som ikke er forurenset».
20. Stortinget ber regjeringen legge til rette for etablering av digitale markedsplasser for overskuddsmasser etter modell fra Bærum Ressursbank, som for eksempel ombruk av ikke-farlige avgangsmasser, i samarbeid med aktører i bransjen.
21. Stortinget ber regjeringen legge bedre til rette for samhandling mellom private og offentlige aktører for å utnytte overskuddsmasser og redusere deponibehov. Dette kan for eksempel gjelde ved bruk av byggavfall som fyllmasse i byggeprosjekter, og kan blant annet gjennomføres ved å stille krav til ombruk av avgangsmasser i offentlige anbud.
22. Stortinget ber regjeringen utrede potensialet for urban gruvedrift og basert på dette lage en strategi for hvordan Norge kan bli ledende innen kommersiell urban gruvedrift.
23. Stortinget ber regjeringen sette inn tiltak mot tyveri og ulovlig eksport av EE-avfall og vurdere muligheter for mer effektiv og sømløs import av EE-avfall for å få i gang lønnsomme verdikjeder innen materialgjenvinning.
24. Stortinget ber regjeringen styrke samarbeidet mellom aktører i mineralnæringen og Statnett for bedre samordning av planer for nett, infrastruktur og kraftbehov for å realisere målet om flere karbonnøytrale gruver.
25. Stortinget ber regjeringen i større grad sørge for at områder som er satt av til mineralvirksomhet, blir utnyttet til fornybar kraftproduksjon og bidra til et bedre samvirke mellom mineralvirksomhet og annen industrivirksomhet på avsatte arealer.

21. mars 2024

Marianne Dobak Kvensjø**Mathilde Tybring-Gjedde****Olve Grotle****Mahmoud Farahmand****Ola Elvestuen****Alfred Jens Bjørlo****Sveinung Rotevatn****Kjell Ingolf Ropstad**

